

CRNAGORA

**TAJANSTVENE
PROKLETIJE**

Impresum

Izdavač: Regionalna razvojna agencija
za Bjelasicu, Komove i Prokletije

Tekst: Sonja Živaljević

Fotografije: Ahmet Reković, Boban Redžepagić,
Edin Jadadić, Jovan Nikolić, Centar za proučavanje
ptica, Stock

Crteži: Miloš Petričević

Štampa: Art grafika

Tiraž: 2000

Godina: 2021.

Brošura je štampana kroz projekat Prokletije - Izuzetna
destinacija za aktivni odmor, koji se finansira od strane
Evropske unije u okviru programa IPA CBC Crna Gora i
Kosovo*

**Ovaj naziv je bez preudiciranja statusa i u skladu je sa Rezolucijom
Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1244 i mišljenjem Medunarodnog
suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.*

Donatori:

This project is funded
by the European Union

MNE-KOS

IPA CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME
MONTENEGRO-KOSOVO 2014-2020

Sufinansijer:

Ministarstvo javne uprave

Implementirali:

REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA
Bjelasica, Komovi & Prokletije

turistička organizacija
PLAV

WEST
REGIONAL
DEVELOPMENT
AGENCY

PRIČA O IMENU

Ovdje je sve bajka. Počevši od imena.

Da, imaju strašno ime, da se odmah naježite i zadrhtite. Ali ne brinite, one nisu mračne, uspavane, okamenjene, u njima se nećete pretvoriti u neka druga bića.

Jedino prokletstvom (legendom, bajkom) čovjek je mogao da objasni sve ono što je u Prokletim planinama viđao i doživljavao, živeći na njima i sa njima od najdavnijih, praistorijskih dana. Ili putujući, tragajući za prolazima u lavirintu vrhova iznad dvije hiljade metara, vjetrovitih prevoja, omamljujućih dolina, elegantnih klisura i čudnih kanjona, raskošnih livada i gustih šuma punih izvora najslade vode – prema Jadranskom moru, ili prema metohijskoj ravnici. Putovanja, kao i život sa Prokletijama, nimalo nisu bila laka. Bila su puna konflikata: planine i ljudi, ljudi međusobno, unutrašnjih sukoba.

Prokletstvo u bajci, kažu psiholozi, ima zadatak da poruči kako na rešenje konflikta treba sačekati. Nije važno koliko.

U 21. vijeku, život čovjeka na Prokletijama je neizmerno lakši. Internet je pokrio (ili otkrio) čitav lavirint. Kolibe na katunima pokrivaju solarne ploče. Čobani i berači borovnica se dogovaraju preko Vibera, više se ne dovikuju. Konačno su prokletijske tajne ljepote dostupne cijelom svijetu, putnicima svih vrsta.

Prokletstvo je nestalo. Ostalo je ime, da o njemu priča. Ostala je bajka.

Mokra gora i suva planina, šumske i vodene vile, džinovi i čarobni pasulj, jezero sreće, ljekoviti izvori, fantastične magle u kojima je sve moguće, ledene mečave i lavine, kiše koje sastavljaju nebo i zemlju, zamršeni karavanski putevi, čudesna stabla, dobri i zli vrhovi, rijeka sa četiri imena, tajanstveni prolazi, pećine pune blaga, ogromne ribe, maleni zmajevi, zvijezde koje se mogu ubrati...

Crna Gora, Albanija i Kosovo ponose se Prokletijama. Čine koliko mogu da ih zaštite, istraže i predstave. Pošto su, ipak, Prokletije jedno, ma koliko raznovrsno čudo prirode, zajednički rad poput ovog – Best of Prokletije - je najprirodniji.

I, ponavljamo, ne brinite. Prokletijske vile i čarobnjaci možda imaju vanredne moći i izuzetnu maštu, ali su duhoviti i dobrušni. Raduju se gostima jednako kao i domaćini u selima, gradovima i na katunima. Vaše uzbuđenje daje smisao njihovoj kreativnosti.

Uživajte u Prokletijama, svim čulima!

PRIRODNE ATRAKCIJE

Mnogobrojni lednici oblikovali su reljef Prokletija, urezivali svoje poslednje poruke, klizeći koritima, topeći se, otičući. Najveći lednici kretali su se dolinama Vrmoške, Grnčara, a najmoćniji bio je plavski glečer: dužine 35 kilometara. Debljina leda 200 metara! No, i on je ispario. Ostali su cirkovi, valovi, karlice. Nazubljeni grebeni. Kao strijela gladak naviše ustremljen kamen.

Ostale su i bajkovite doline. Jedinstveni izvori. Bučni potoci i moćne rijeke. Začarana jezera. Travnati tepisi, tepisi od lišća. Drevne šume. Nevjerovatno bogat i autentičan biljni i životinjski svijet.

NACIONALNI PARK

Nacionalni park Prokletije nalazi se na teritoriji opština Plav i Gusinje. Zauzima uz granicu sa Albanijom, od Trojana na jugozapadu do Starca na sjeveroistoku, na dužini od 28 km.

Centralni dio nacionalnog parka čine prostori iznad 1.200 m n.v., gdje su vidljivi tragovi glacijalnih i kraških procesa: Volušnica, Karanfili, Bjelič i Bogičevića. Pored mnogobrojnih vrhova visine iznad 2.000 m, u okviru parka su tri najviša vrha Crne Gore. U parku je čak 9 ledeničkih jezera, od kojih su pojedina povremena.

Registrovane su 42 globalno značajne vrste biljaka i životinja, što svrstava park u jedan od šest centara evropske i jedan od 158 centara svjetske biološke raznolikosti. Ubraja se među najvažnije centre biodiverziteta ptica, vaskularne flore i biocentre sisara.

GUSINJSKE DOLINE

Ropjana

Putem kroz dolinu Ropjane i teritoriju nacionalnog parka može se doći do smaragdno Ropjanskog jezera, na granici sa Albanijom. Od Gusinja je udaljeno 12 kilometara. Istina, ljeti često jezero presuši, ali kada je tu, vidljivo jednako kao visoki i oštri vrhovi Karanfila, magija je potpuna. Čovjek zaboravi da diše.

Grebaja

Grebaja je još i bliža Gusinju, pristupačnija. Čuvene tri livade vas dovode do ogromnog, stjenovitog zida koji kao da čuva ovu dolinu od vjetrova i uticaja sa druge strane. Izgleda nadrealno ova dolina, pitome livade i visoke, stjenovite planine svuda oko njih, u jakom su kontrastu jedne sa drugima.

Ropjanska dolina

VRHOVI I VRATA

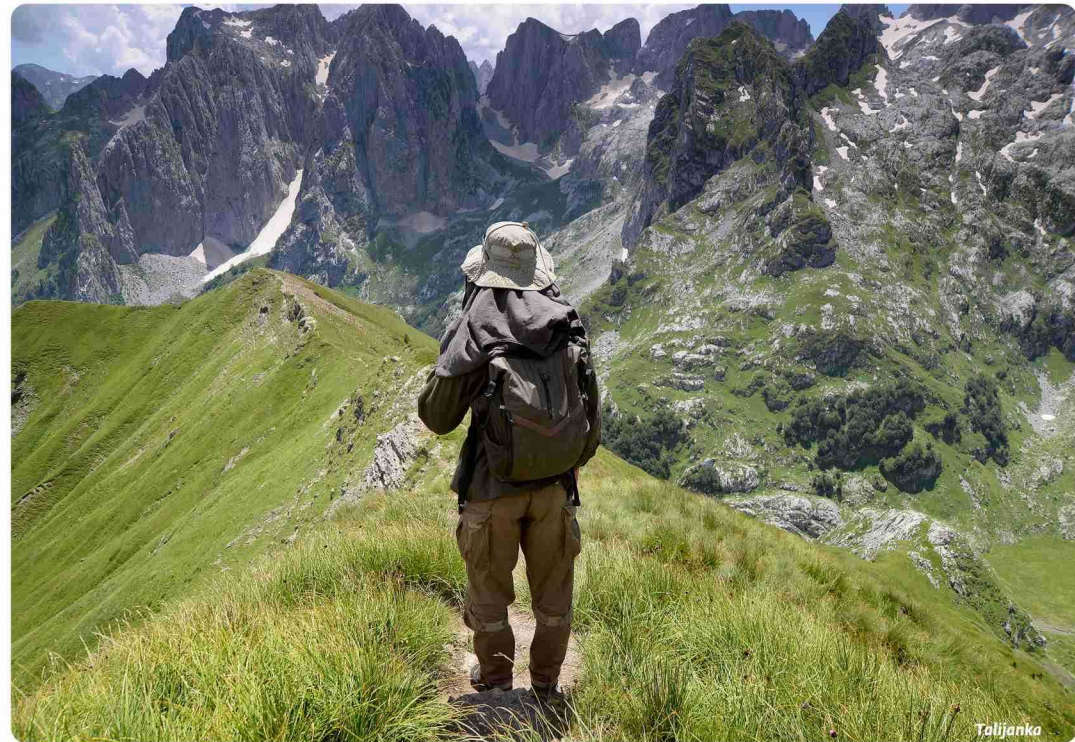
Milionima godina igraju igru “dohvati oblak”. Tačno hiljadu puta manji od njih, čovjek ih gleda sa strahom i divljenjem.

U ledničkom reljefu ističu se vrhovi: Lipovica, 1.882 mnm, Trojan 1.190, Popadija 2057, Volušnica 1879, Karaula 1.915. Slijedi troprsti masiv Karanfili. Sjeverni vrh ima 2490 mnm, Kremeni vrh 2.490, južni vrh – Zlovrh 2.441 mnm. Karanfili Ljuljaševića imaju 2.240 mnm. Dolazimo do trona, pobjedničke trojke, najviši vrhovi u Crnoj Gori su upravo ovdje. Na trećem mjestu je Maja Rosit na Bjeliču – 2.525 mnm. Drugo i prvo pripadaju Maji Kolata: Dobru Kolatu, sa 2.528 metara nadmorske visine, za šest kopalja pobjeđuje Zla Kolata – 2.534 mnm. Preko dvije hiljade metara imaju i Maja Bor, Maja Šćapica, Krš Bogičevice.

Vrhovima plavsko-gusinjskih Prokletija pruža se crnogorsko-albanska granica. To je i granica slivova tj. razvođe jadranskog (izvori pritoka Drima) i crnomorskog sliva (izvorište Lima).

U Prokletijama postoje i troja prirodna vrata: u krošnji Karanfila, druga u dolini Ropojana koja vode u ravnicu albanske Valbone, a treća su imponantna vrata Trojana (tri vrha), na 1820 metara.

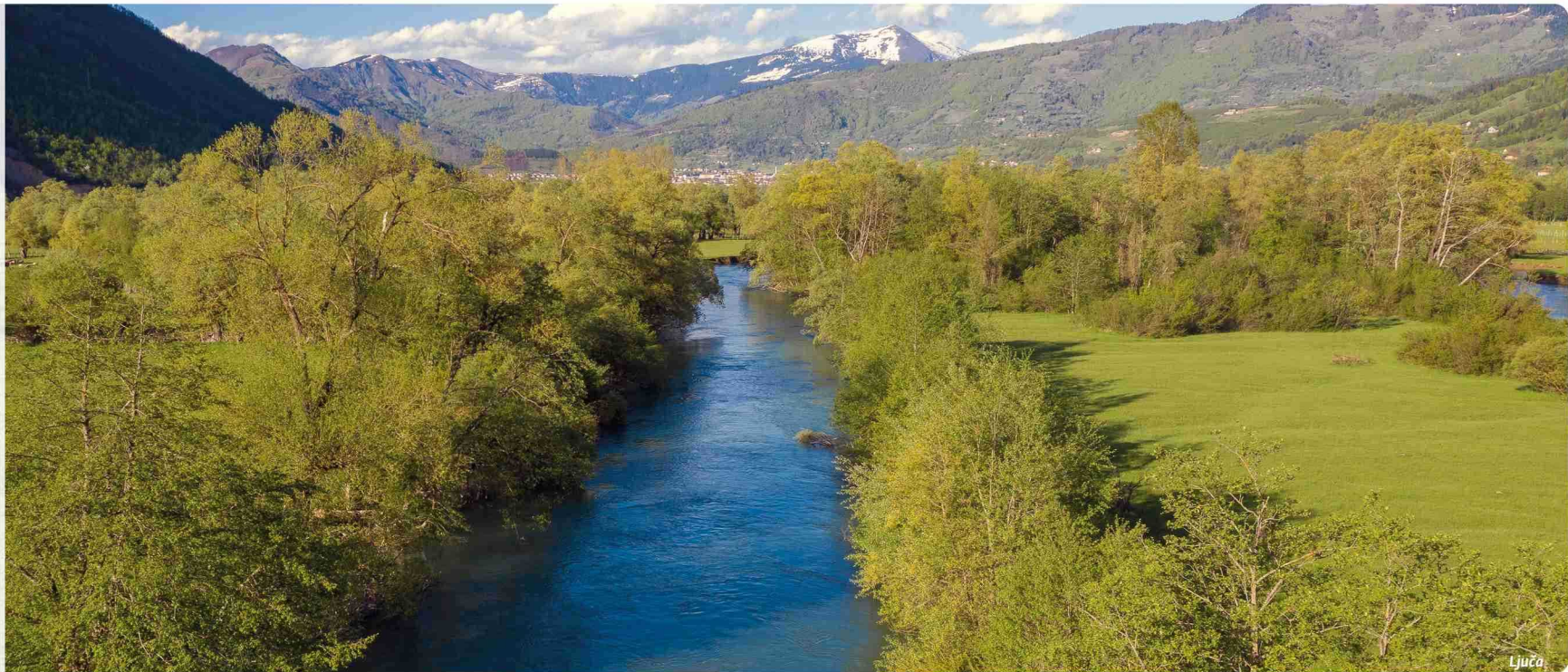
VODE

Kakve su to čarolije vodenih prokletijskih vila, kakvi labirinti i čuda!!!

Dakle: izvori pitke vode izbijaju na sve strane (na primjer, u selu Velika ima ih čak 114), i ne samo pojedinačno nego i na gomili, u talasima (Ali-pašini izvori). Neki su toliko duboki da im se dno ne može izmjeriti, a boju mijenjaju kao kameleon (Oko Skakavice je ponekad plavo kao safir). Nekad je voda na izvoru toliko hladna da trnu zubi, a nekad slatko pjenušava i skrivena lopurima. Neke bujice se sa 2000 metara samo stropoštaju u Lim (Bijeli potok). Nekim rijekama je široko i ravno, pomalo dosadno pa krivudaju (Ljuča), druge su iznenađavajuće stegnute za grlo pa propadaju u zemlju (Grlja).

Koje tek zanimljive vilinske tajne čuvaju lednička jezera (Hridsko, Visitorsko, Ropojansko, Tatarsko, Bjelajsko, jezerce na Vezirovoj bradi, jezerce na Treskavcu, Koljindarsko) i planinske lokve.

A ribe? Ribama je toliko sladak život u prokletijskim vodama da dostižu maksimalno moguće veličine!

PLAVSKO JEZERO

Umire se u jezeru zahuktale strmoglavne prokletijske vode, ljuljuškaju se pod brzim planinskim oblacima koji im miješaju boje i od najtananijeg plavetnog akvarela prave maslinasti pastel i olujnomodro ulje. U tom moru mira protkanom veselom igrom svjetla i vodenih struja, odraza, umiri se i duša putnika namjernika.

Plavsko jezero je nastalo krajem ledenog doba. Pod budnim okom Visitora, ušuškano je ševanjem i zelenim livadama, na oko 900 metara nadmorske visine. Dugo je oko tri kilometra, široko dva, a maksimalna njegova dubina je devet metara. Zimi, jezero je zeledeno.

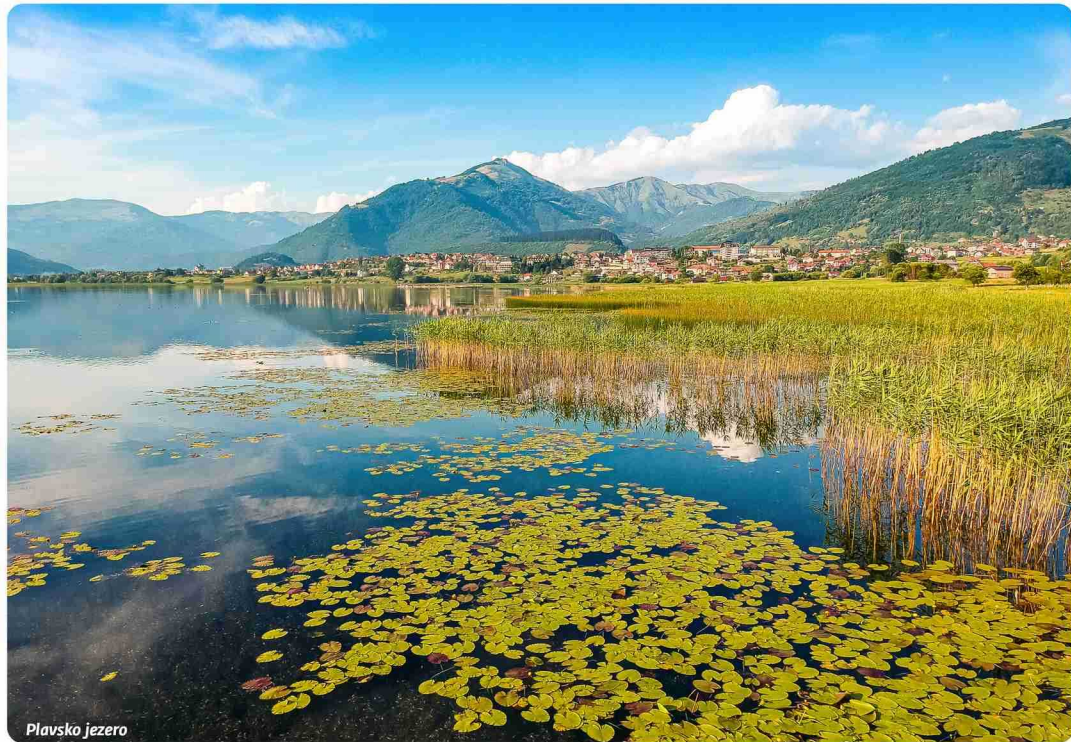
Najveće ledničko jezero u Crnoj Gori bistru i veoma hladnu vodu dobija od rijeke Ljuče, duge 16 kilometara, koja nastaje od Vruje i Grnčara, kao i od podvodnih izvora.

Za ljubitelje sportova na vodi ovo je dio jedne idealne cjeline: pritoka Ljuča, Plavsko jezero, otoka Lim. Plivanje, jedriličarstvo, kajakaštvo, rafting. Pa ribolov: danas u jezeru ima mladice, pastrmke, štuke, klena, skobalja i mreke. Moguć je i lov na pernatu divljač, poput liske, gnjurca, patke, divlje plovke.

U narodu postoji vjerovanje da voda Plavskog jezera ima i ljekovita svojstva.

O nastanku jezera postoje razne legende.

Plavsko jezero

Plav i Plavsko jezero

HRIDSKO JEZERO

Kada se završilo ledeno doba (jer svaka nevolja jednom prođe) i iz sjemenki ponovo niklo cvijeće i drveće, vlast na Prokletijama pripala je ravnopravno kraljici vrhova Moreni i šumskom kralju Dobrosavu. Od tada, šest mjeseci u godini kraljica vrhova Morena sa četom hladnih vjetrova odlučuje o snjegovima i maglama, vijavicama i nametima. Nepredvidiva je i promjenljive, teške naravi, ali ima i blistavih trenutaka. Ostalih šest mjeseci, od maja do novembra, dobri šumski kralj Dobrosav se veseli sa vilama i pticama, uživa u slušanju i slikanju. Ljepota njegove plemenite umjetničke duše – to je Hridsko jezero.

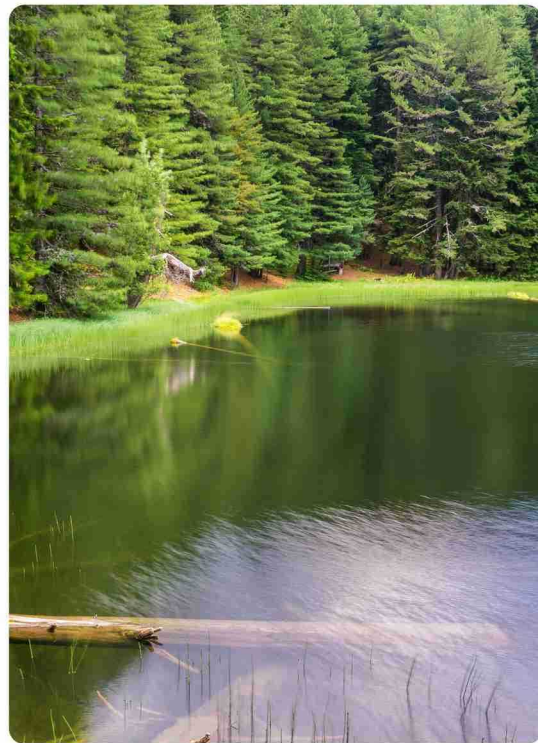
Na 1970 metara nadmorske visine, u ljubavi je s nebom, suncem i svemirom. Zaštićeno stijenom i drvećem kao trepavicama, puno živahnih tritona, nasmiješeno je i srećno, pa je sasvim logično što je čovjek osjećao da i njemu donosi zdravlje i sreću. Vjerovao je, čak, da jezero za komadić nakita ispunjava i ljubavne želje, pa su se povremeno po njegovom dnu vrzmali i ljubitelji lančića i prstenja. U svakom slučaju, kao i svaka umjetnička duša, i jezero je podsticalo maštu i nastanak legendi.

Isplati se svaki napor da se dođe do Hridskog (Ridskog), za mnoge najljepšeg jezera u Crnoj Gori. Šetnja obodom u potrazi za stopama vila, dodir stabla koje je dočekalo udar munje, druženje sa tritonima, plivanje... ili samo odmor na travi – nagrada je i blagoslov.

Hridsko jezero

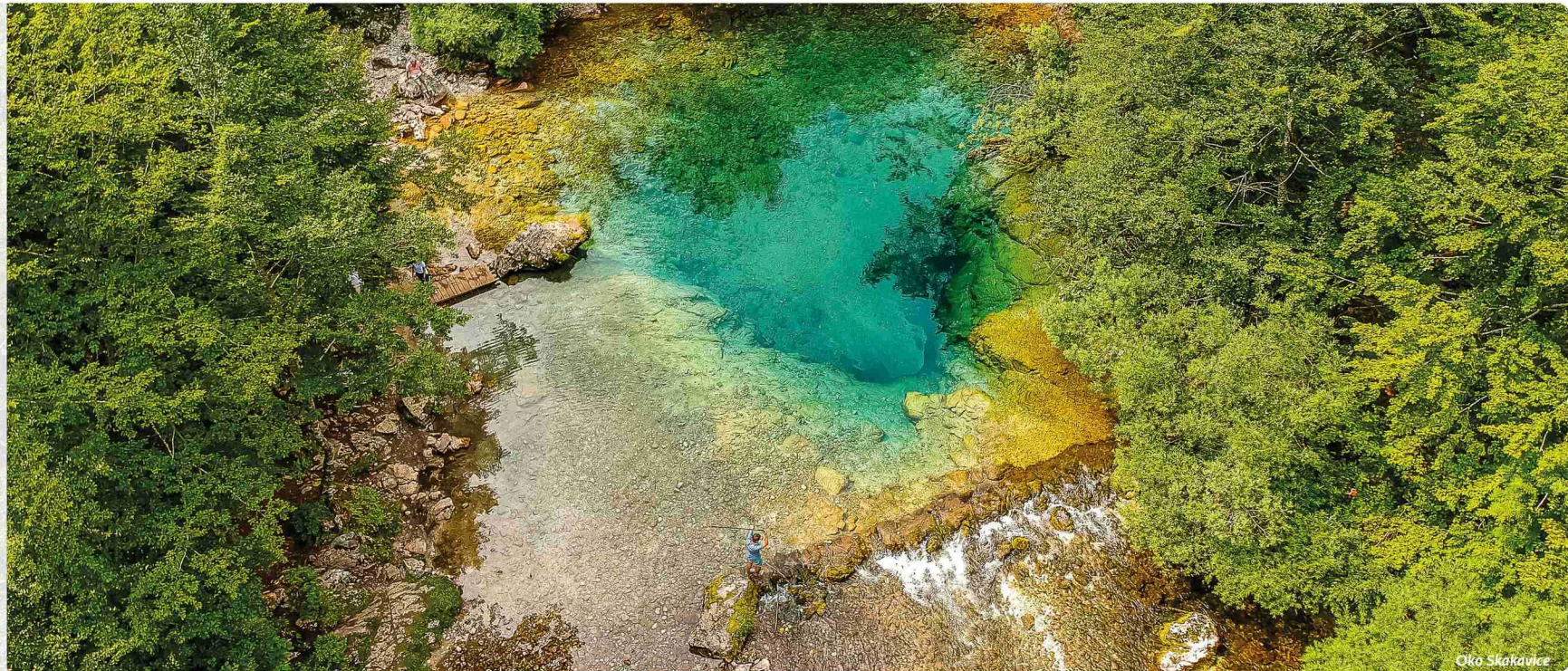

Visitorsko jezero

OKO SKAKAVICE

Jedno od najjačih vrela u Prokletijama je Oko Skakavice. To je mjesto gdje se iz snjegova i dubina rađa čudna rijeka koja stalno prikriva identitet mijenjajući smjer i način kretanja, kao i ime.

Kraško vrelo sakriveno drvećem nalazi se 2,5 km uzvodno od vodopada Grlja, na 1000 metara nadmorske visine. Proljeće je njegovo doba, ali se može desiti da i sredinom jula, kada je obično zeleno oko sa mirnom modrom zenicom, bude nevjerovatno plavo i usplahireno, a toliko hladno da više od deset sekundi ne možete da stojite u vodi.

ALI-PAŠINI IZVORI

Najveće stalno kraško vrelo u Crnoj Gori nalazi se samo kilometar od Gusinja, dostupno, u ravnici, kao na dlanu. Još jedan dokaz da, iako Proklete planine, Prokletije nisu sebične i žele da pokažu šta imaju, podijele svoju ljepotu i blago.

Simbol Gusinja za mnoge je i simbol života. Ali-pašini izvori izbijaju na više od 300 kvadratnih metara, na 925 metara nadmorske visine. Nikada ne presušuju, a u proljeće su, naravno, najizdašniji. Tada se voda široko razliva i otiče ka rijeci Vruji.

Ovo je nadaleko poznato izletišta. Ljudi dolaze ne samo da vide kako iz podnožja Vezirove brade u širini od stotinu metara izbija voda, čija je temperatura uvijek oko nule. Dolaze da se napiju izvrsne vode, da se umiju, upiju divnu energiju izvorišta.

Svake godine, 2. avgusta, na Ali-pašinih izvorima se okupi nekoliko hiljada ljudi. Najviše je onih koji su iz ovog kraja otišli u svijet u potrazi za boljim životom. Toga dana, upravo kraj izvora, mladi se upoznaju ili donose odluku da zasnuju brak. Oni su naslijedili trgovce koji su, nekada davno, na putu od Dubrovnika prema Istanbulu ovdje imali važno odmorište na kom su sklupali poslove i dogovarali trgovine.

Ali-pašini izvori

RIJEKA LIM

Sa jedne strane Lim, sa druge Drim. Čak se i rimuju, iako putuju i odnose prokletijske potoke i rječice u dva različita smjera. Nošene Limom jedne završavaju u Crnom, a druge nošene Drimom u Plavom moru. Jadranskom.

I Lim i Drim su imena dobili vjerovatno mnogo prije dolaska Slovena, jer su obje rijeke oduvijek bile izuzetno značajne za život čovjeka.

Do ušća u Drinu koju grade njegove sestre Tara i Piva, Lim upiše 219 kilometara. Širok 20 do 30 metara, najdublji je i najbrži i najmoćniji u maju. U proljećnom zanosu pokupi i nosi svu silnu snagu ledenih izvora, nabujalih od otopljenog snijega i kiša.

Pastrmka, lipljen i mladica vole limske brzake i neočekivane tišine, pritajenu moć.

FLORA

Duboki naklon pred ovim zlatnim – zelenim hramom. Evropskom riznicom bilja. Prokletije su dom za gotovo dvije hiljade vrsta vaskularne flore, dakle - za polovinu flore Crne Gore. Više od stotinu balkanskih endemita! Blago čine i endemoreliktne, reliktno, rijetke, ljekovite, medonosne.

Na dugoj listi su i munika, molika, planinski javor, tisa, zvončič širokolisni, prokletijska prkosnica, Majerov ušivac, prokletijska runjavica, borovnica, Blečićeva vulfenija. Mnoge bi mogle da budu simbol Prokletija, ali je borovnica to postala sasvim zaslužno.

Da ne zaboravimo gljive. Među jestivim gljivama najviše ima vrganja i lisičarki, sunčanica, bisernica. One nisu sastavni dio kuhinje u prokletijskim selima, vjerovatno zbog straha mještana od otrovnica i nepoznavanja, ali je sakupljanje vrganja i lisičarke danas njihov važan izvor prihoda.

BOTANIČKA BAŠTA VELEMUN

U Brezovicama, u botaničkoj bašti Mića Praščevića, i putnik koji nema vremena da krstari Prokletijama može da vidi dio njihovog blaga.

Bašta je nastajala godinama. Kao profesor biologije, Mičo je želio da đacima i pokaže biljke o kojima ih je podučavao. Donosio ih je u rancu sa svojih planinarskih krstarenja i tako je nastala riznica od nekoliko stotina različitih biljaka, među kojima su mnoge endemi. Posebne, prokletijske priče.

Recimo, Blečićeva vulfenija – wulfenia blecici – endemit je Prokletija i istovremeno zaštićena biljna vrsta. Uspijeva na krečnjačkim i silikatnim terenima i veoma je lijeva vrsta. Zatim prokletijski odoljen, planinski zvjezdan, velemun, crnogorska petoprsta, sniježni runolist...

BOROVNICA

Borovnicu je izmislio šumski kralj Dobrosav – za utjehu i pomoć ljudima. Da bi imali snage i volje da se nose sa moćima i činima kraljice vrhova Morene. Zato ju je posvuda razasuo, dodao još malo šećera, pa je zato na Prokletijama ima mnogo i slađa je i ukusnija, i zdravija, nego bilo koja druga u svijetu. To potvrđuju i naučne analize, poređenje sa srednjoevropskom i američkom borovnicom.

Borovnica je hrana i lijek. Njena ljekovita svojstva poznata su od davnina. Svježa, suva, kao sok, vraća snagu, ubrzava oporavak. Ona je neobičan antibiotik koji sprečava bakterije da se zakače za sluzokožu. Poboljšava oštrinu vida, snižava pritisak i čini još mnogo toga korisnog i dobrog.

Od berbe borovnica može lijepo i da se zaradi. Iskusni berači znaju da je pronađu idući i iznad 2000 metara nadmorske visine. Od niskih temperatura zimi je čuva debeli snijeg. U jesen, njen list dobije fantastičnu crvenu boju od koje borovnjaci zaplamte i sa okolnim šumama smrča i jela i jutarnjim maglama grade predivne pejzaže.

DANI BOROVNICE

Kultura i tradicija ljudi koji žive u podnožju i na padinama Prokletija najbolje se mogu upoznati na manifestaciji Dani borovnice. Bogat program se odvija tokom čitavog jula. Najatraktivniji događaji su berba borovnica, izbor mis borovnice, koncerti na otvorenom. Između se dešavaju sajam poljoprivrede, pozorišne predstave, izložbe slika i promocije knjiga, sportske igre. Gostima je posebno zanimljiva promocija specijaliteta domaće kuhinje, poslastica od borovnica i drugog šumskog voća.

Dani borovnice su manifestacija nevjerovatnog kolorita. Elegantna modra boja bobice zdravlja, kraljice fešte, na sočnoj zelenoj travi, pod blistavim plavim nebom oribanim žestokim munjama, opranim silnim snjegovima i rosama, još više se ističe u šarenilu narodnih nošnji i marama veselih beračica.

FAUNA

Veoma je raznovrstan i životinjski svijet Prokletija: vuk, mrki medvjed, ris, divlja svinja, divokoza i srna, šumska rovčica, alpska rovčica, slijepi miševi, zec. Endemični i reliktni oblici vodozemaca. Oko 60 endemičnih insekata, 130 vrsta dnevnih leptira. Čak 160 vrsta ptica. Plavsko jezero ima autohtone vrste riba. Planina Bogičevica je jedino stanište crnog daždevnjaka u Crnoj Gori.

Ptice

Gdje god da se smjestite, čučete ih, a vjerovatno i vidjeti. Možda će vas i probuditi pjesma sjenica ili jaki kljun djetliča. Orlovski bračni par slobodno kruži iznad doline; kreštalice su uvijek u grupi, a kos navratu sam. Osim čavke i svrake, poziciju na vrhu bandere zauzeće i gavran. Lako je prepoznati tužnjikavu kukavicu i šumskog goluba, ali kako raspoznati male ptice pjevačice crvenih, žutih i sivih trbuha, skrivene i brže, brže od pogleda i kamera...

Ne zaboravimo divlju patku, jarebicu kamenjarku, te treba, jastreba... ma jasno je, ptice obožavaju Prokletije. Šume, livade, voćnjaci, vrbaci, jezera, prepune su gnijezda.

Mrki medvjed

Patuljasta sova

Siva vjetruška

Suri orao

PLAV

U podnožju Prokletija, uz obalu Plavskog jezera, malo srednjovjekovno selo Ribare, koje se prvi put pominje 1235. u okviru župe Plav, u vrijeme turske vlasti razvilo se u varošicu.

Tragove ilirskog, grčkog i rimskog nasljedja danas nije lako uočiti, a orijentalni uticaj bio je snažan i dug (od 16. vijeka do 1912), jer se Plav nalazio na raskrsnici karavanskih puteva Kotor–Metohija i Polimlje–Skadar.

Danas je Plav stjecište planinara i istraživača Prokletija. Orijentalnom šarmu gradića osim džamija i uskih ulica doprinose i kule. U kulama se stanovalo, ali su služile i za odbranu od napadača.

GUSINJE

Jedna anegdota najbolje ilustruje razliku između stanovnika Plava i Gusinja, ali i ova dva ne mnogo udaljena prokletijska grada. Na pitanje gdje je bio, Gusinjac odgovara: – Tu, do Peći, a Plavljanin: - Tamo, čak do Peći!

Za razliku od živahnog (naročito petkom, kada je pazar ni dan) Plava, spokojnog pored umirujuće širine jezera, Gusinje je okruženo čudesnim izvorima, potocima i rijekama čiji su tokovi uticali na ritam srca njegovih žitelja, pozivali ih na pokret i putovanja, pripremali ih na rizike i iskušenja, jačali. Bez dileme, podsticali su ih i moćni vrhovi kojima su okruženi, u vječitom stremljenju naviše. No, postoji još nešto, “putnički” duh mjesta: Gusinje je u srednjem vijeku, ali i znatno ranije, bilo važna stanica na karavanskom putu koji je povezivao jadransku obalu i daleki Carigrad.

Iako vječiti putnici, Gusinjci su čuvari tradicije. Osim modernih kuća za koje su projekti rađeni širom svijeta, u gradu se mogu vidjeti džamije, čaršije i sokaci, kule, kao i pravoslavna i katolička crkva, ali i čuti zanimljive priče iz duge i burne prošlosti ovog mjesta.

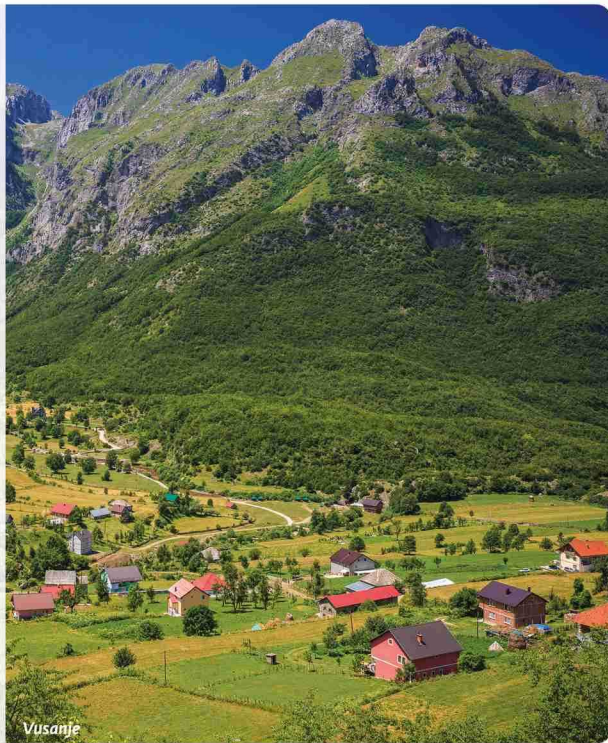
SELA

Kako su Prokletije prostrane planine, prostrana su i sela. Poneka su toliko velika da imaju najmanje dvije klima: dok u dnu sela, pored rijeke, voće cvjeta, na drugom kraju bijele se debeli nameti snijega i o oranju i sjetvi se i ne razmišlja.

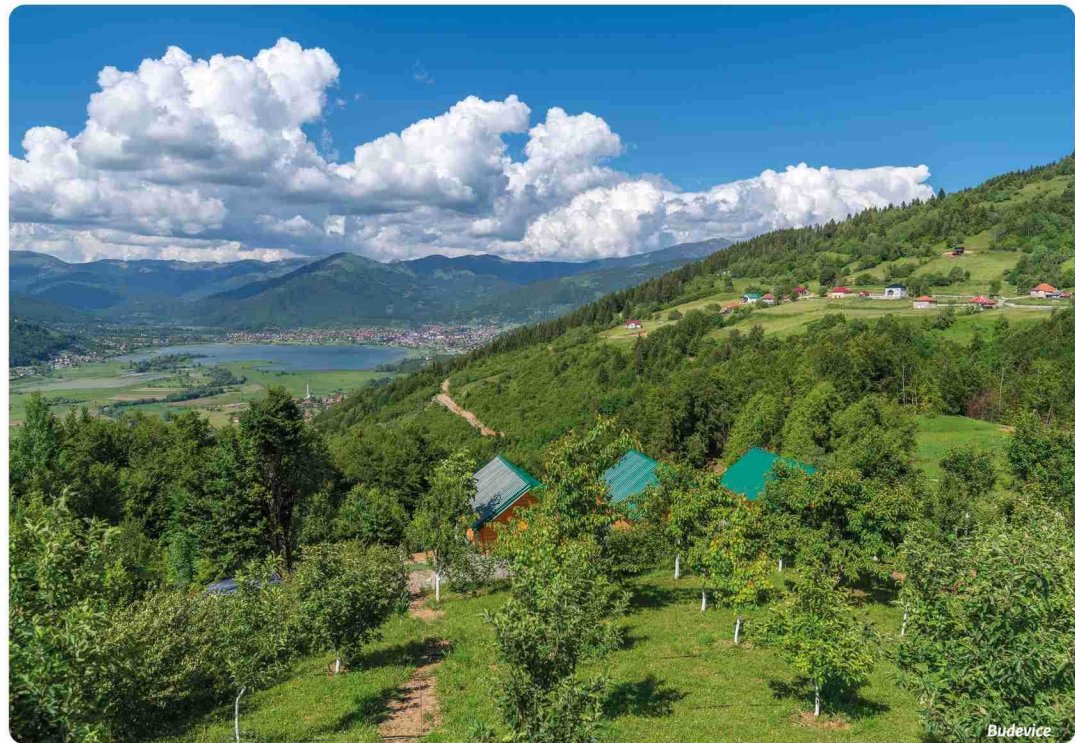
Uslovi za život u selima danas se ne mogu uporediti sa uslovima prije stotinu ili više godina. No, mnogo toga je ostalo isto. I pored puteva, struje i traktora, još ima dosta posla za konje. Još treba obezbijediti dosta drva i sijena za dugu zimu. I hrane.

Zato, ako ste gost u nekom domaćinstvu, priključite se vrijednoj porodici u sadnji voća i povrća, kosidbi, berbi malina, jagoda i borovnica, divljih jabuka i trešanja, skupljanju pečuraka, pečenju rakije, pravljenju džemova i sokova... Naučite da muzete, pravite sir. U selu uvijek ima šta da se radi, i to za sve generacije.

Tradicionalna seoska arhitektura još je očuvana. Kamen, drvo, pomoćni objekti od oblica ili pruča, voćnjaci i bašte, prijaju oku i duši. Kao i oglašavanje pijetlova ili sporo kretanje stada ovaca. Kao i jutarnja kafa na stolu ispod jabuke sa veličanstvenim pogledom na vrhove i doline Prokletija.

Vusanje

Budevice

KATUNI

Ljetnji život u kolibi i na pašnjacima visoko na planini, vjekovima je isti - marljiv i veseo, prepun mirisa. Turisti danas mogu i da ga neposredno osjete, da se uključe u kosidbu i čuvanje stada, u prikupljanje drva ili pripremanje sira i kajmaka, branje borovnica, malina, šumskih jagoda, čajeva.

Vruć hljeb i meki bijeli sir iz kace na planinskom vazduhu postaje najslađa hrana koju su ikad probali. Kada se okrijepe hladnom izvorskom vodom, svježina u kolibi namamiće ih u snove, slatke i bujne kao pjena na mlijeku, pune mirisa smole i luči, i svakojakog bilja.

A gost nigdje nije tako dobrodošao kao na katunu. Daleko od naselja, u prostranstvu trava i šuma, u kosmičkoj tišini, na pisti za iznenadne ljetnje pljuskove i gromove, čovjek je čovjeku zaista – čista radost.

Katunski put povezao je katune u graničnom pojasu Crne Gore i Kosova, pa je ova ruta možda najbolji način da doživimo autentičan život prokletijskih čobana i planinki. Ne zaboravite, velika nadmorska visina i katunska super hrana su recept za "čeličnu" krvnu sliku.

Vujov katun, Čakov

Katuni, Hriško jezero

KULTURNO NASLJEĐE

Ljudi su oduvijek naseljavali ovo područje. O tome svjedoče brojna nalazišta, petroglifi, utvrde, groblja, tradicionalna arhitektura, crkve, džamije, vjerovanja, običaji, etnološki motivi, nošnja, folklor. Ostaci prvih naseobina potiču iz paleolita, bakarnog i bronzanog doba. Spomenicima kulture proglašeni su Stara džamija iz 15. vijeka i Redžepagića kula u Plavu, u selu Brezjevića crkva posvećena Sv. Trojici iz 12. vijeka i zgrada škole, a u Gusinju Vezirova džamija iz 18. vijeka, kula Balića i crkva Sv. Đorđa.

Smjenjivala su se plemena, carstva, vojske. Prožimale se kulture, običaji, vjerovanja. Prolazili uvijek karavani. Tragove ilirskog, grčkog i rimskog nasljeđa nije lako uočiti. Orijentalni šarm traje u gradovima, u Gusinju, Plavu, Rožajama. I gostoprimstvo. Preplitanje naroda, jezika i vjera čini Prokletije još zanimljivijim.

TAJNA VELIKE MAJKE

Za mnoge je to samo kamen. Za narod „šareni kam“. Planinari koji pored njega hitaju ka Volušnici jedva uočavaju crtež (strip) na stijeni. Iako, za divno čudo, leži na svom mjestu u podnožju Popadije, na 1.790 metara nadmorske visine, od bronzanog doba, nikakva ogradića ili tabla ne ukazuju koliko je vrijedan i značajan.

- Da li je ovo jedinstvena predstava Velike majke u pristorijskoj umjetnosti na području Balkana - zasigurno jeste - kaže arheolog Miloš Petričević koji danas proučava „grebajski kamen“ koristeći najmoderniju tehniku.

Njegova istraživanja pokazuju da svi prikazi na kamenu nisu nastali istovremeno. Neki su „docrtavani“ (različitim tehnikama i sredstvima) i to nakon dužeg vremenskog perioda.

Ipak, predstave majke, djece, psa i plesača, izuzetno su stare i vjerovatno su nastale istovremeno, kaže arheolog Petričević.

Šta tačno prikazuju i znače ove figure – sačekaćemo da saznamo. Jasno je da je pas – pas, a ne vuk kako se mislilo, ali koja je uloga plesača, šta zapravo rade djeca?! Crteži na kamenu mogu da znače „sve ili ništa posebno“, porodičnu fotografiju ili magijski ritual ili... Izvjesno je samo da je prokletijska majka, kao i svaka majka, oduvijek, zasigurno Velika.

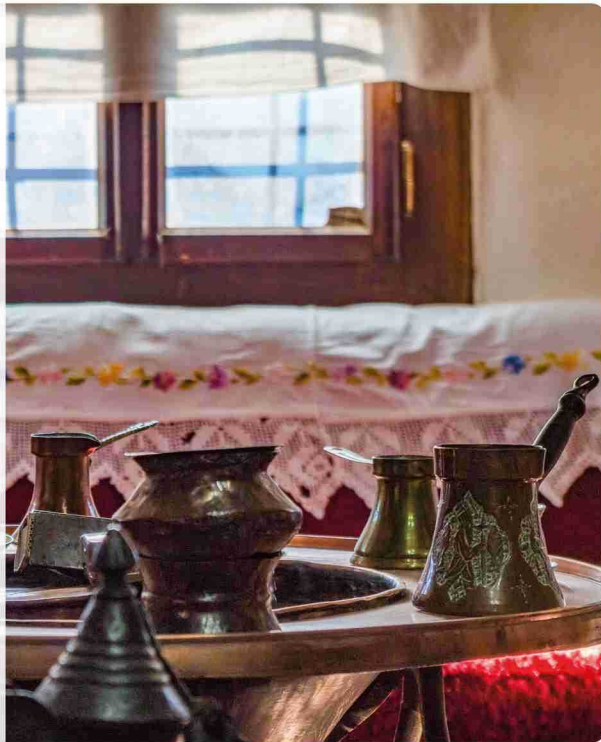

KULA REDŽEPAGIĆA

Redžepagića kula je zadužbina Hasan-bega Redžepagića iz 1671. godine. Prema nekim izvorima podigao ju je njegov predak u 15. vijeku, radi odbrane od napada albanskih plemena.

Kamena građevina kvadratne osnove ima tri sprata od kojih je poslednji od drveta. U kamenom dijelu, u zidovima debljine do jednog metra, uklesane su puškarice. Prizemlje je bilo namijenjeno za smještaj konja i robe, a na spratovima je organizovan svakodnevni život ukućana.

Drveni balkoni kuli daju poseban šarm. Kao spomenik kulture pod zaštitom je države i u njoj se danas nalazi etnografska zbirka.

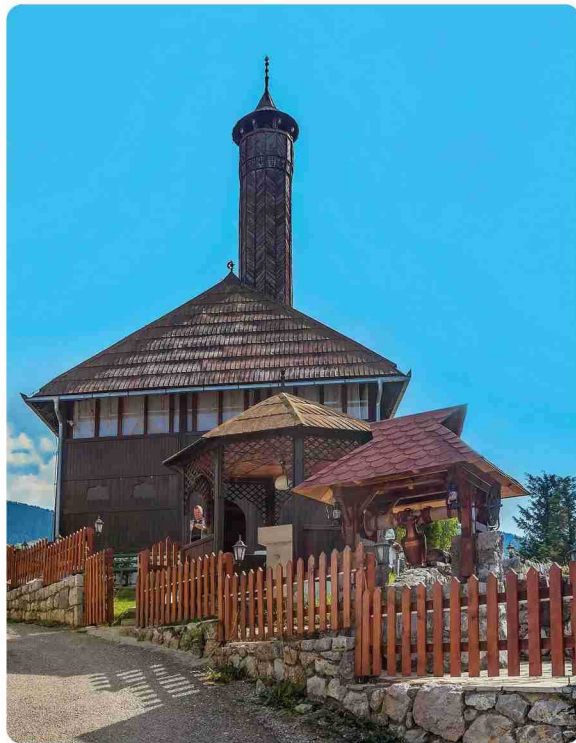

STARA DŽAMIJA

Iz perioda turske uprave nad Gornjim Polimljem potiču reprezentativne građevine orijentalnog stila: Stara džamija (Plav), Vezirova džamija u Gusinju i džamija u Petnjici.

Drveno minare Stare džamije prepoznatljiv je plavski motiv. Na mjestu na kom je podignuta 1471. godine bile su zidine starog Dizdarevog grada, sa kojih se pružao sjajan pogled na Plavsko jezero i vijence planina. U tom pogledu možemo uživati i danas kraj bunara u dvorištu Stare ili Asker džamije, jer je pravljena za turske vojnike – askere. Bila je prvobitno sva od drveta pa je nazivana i Drvena. I nakon više rekonstrukcija sačuvana je njena originalna arhitektura, duborezi i arabeske.

I unutrašnjost džamije, i sjenovita okolina, i blagi vjetrovi što se mota oko bunara i sitnog cvijeća, toplina drvenog krova, izmještaju posjetioca u neki drugi svijet, u vrijeme susreta umornog osmanlijskog vojnika sa mrgodnim pogledom Visitora pod snijegom i sjajne zelene trave oko velikog mirnog jezera, sočne i meke, što zove da se u nju uroni i utone u dubok, najdublji san.

MANASTIR SVETE TROJICE

Manastir Svete Trojice, duhovni centar pravoslavlja u dijelu Prokletija koji pripada Crnoj Gori, nalazi se u Brezjojevicama kod Plava, na ušću rijeke Komorače u Lim. Podignut je u 13. vijeku, vjerovatno na temelju nekog starijeg hrama. Prema predanju, sagrađen je 30 godina prije Visokih Dečana, a prema zapisima na manastiru, saznajemo da ga je podigao ili obnovio jeromonah Nestor Dečanski sa bratijom 1567. godine, kada je Plavska župa bila pod turskom vlašću. Smatra se da je manastir sa atarima okolnih sela Meteh i Prnjavor bio svojina manastira Dečani ili Pečke patrijaršije.

Crkva Sv. Trojice, jednobrodni kameni hram, pripada vizantijskom stilu i podsjeća na primorske crkve. Paljena je više puta tokom vijekova, pa su od fresaka, nažalost, ostali samo neznatni tragovi.

Goreo je, bivao je dugo bez krova i bez molitve, napušten, ali se izdizao iz pepela, da nam danas bude most kroz svjetske i balkanske ratove, ustanke i poraze, do 13. i 14. vijeka, blistavog perioda srednjovjekovne srpske države, kada su u dolini Lima građene brojne crkve i manastiri, pisane i prepisivane najljepše knjige, usavršavana vještina freskopisanja. Bio je i ostao centar okupljanja žitelja ovog kraja.

KUHINJA

Obilje vode, plodna zemlja, bogati pašnjaci na visovima i topla mediteranska struja, kao i vrijedne ruke domaćina, zaslužni su za vrhunsku gorsku/prokletijsku kuhinju.

Na Prokletijama sve uspijeva i sve je izuzetno ukusno. Možda je, kada je šumski kralj Dobrosav posipao borovnice, šećer pao i na njive u selima i na katunske baštice, pa je sve što u njima raste slatko i jedro. Uzgred, zanimljivo je da se najbolja šargarepa u Crnoj Gori gaji na pjeskovitoj obali Grnčara, nedaleko od granice. Zatim, kukuruz posebno voli blizinu Lima. Sir je jednako dobar, u bilo kom dijelu Prokletija, prije svega zbog odlične trave koje ima svuda.

Domaći hljeb iz šporeta na drva sa sirom i kajmakom, kukuruznica ili proja sa zeljem, ili kačamak, uz gusto a kao oblak lako domaće kiselo mlijeko, jednostavna su jela prokletijske kuhinje, starinska, tradicionalna, a zapravo vrhunski specijaliteti. No, za njihovu slast zaslužan je i prokletijski začim: vazduh sa mirisom četine ili ljekovitog bilja, kao i gorski kristal u obliku izvorske vode. Ta voda je i ključ uspjeha turšije i kiselog kupusa. Ulogu ima i pri pečenju rakije. Najbolja je rakija od kruške, ali to je već stvar ukusa. S rakijom domaćice obično služe kriške mladog sira.

Kad smo već kod voća, za slatku zimnicu (džemove, sokove, slatko) Prokletije nude šljive, jabuke, višnje, trešnje, drijen, divlje trešnje, šumske jagode, maline, kupine, borovnice, u novije vrijeme i aroniju. Sve to se u kolačima od domaćih jaja odlično slaže sa orasima i lješnicima.

Kačamak

REKREACIJA I AVANTURA

Prokletije su, uprkos imenu koje nagovještava suprotno, vrlo pristupačne. Asfaltiranim ili makadamskim putevima, puteljcima i stazama, lako se dolazi do svih mjesta na kojima čovjek traži odmor, opuštanje, otklon od svega što ugrožava njegov mir, ili regeneraciju duha i tijela, kroz manji ili veći napor, ili pak avanturu prvoga reda, suočavanje sa žestokim izazovima, iskušenjima i opasnostima.

Naš čarobnjak je gostoljubiv, širokog srca i široke ruke. Pripremio je sve što je potrebno za – nezaboravne trenutke, najdublje doživljaje, ushićenje, suštinsku promjenu.

Naučno su dokazane brojne prednosti “kupanja u šumskom vazduhu”. Riječ je o dijelu šumske medicine, veoma popularne u Japanu, ili kraće – o šetnji šumom. Osim što smanjuje stres, boravak u šumi i udisanje fitoncida, esencijalnog ulja šumskog drveća, ojačava imunitet, poboljšava raspoloženje, sposobnost fokusiranja, ubrzava oporavak posle bolesti, povećava nivo energije i poboljšava san.

Posebno su blagotvorne četinarske šume, a njih je na Prokletijama ne samo mnogo, nego ih ima i veoma starih i posebnih. Kao što ima i veoma starih i posebnih stabala, džinovskih, poput munike stare 700 godina koja živi u nepristupačnim stijenama Trojana. Obim joj je čak šest metara!

Lipovica

Staza za Maja Jezerce

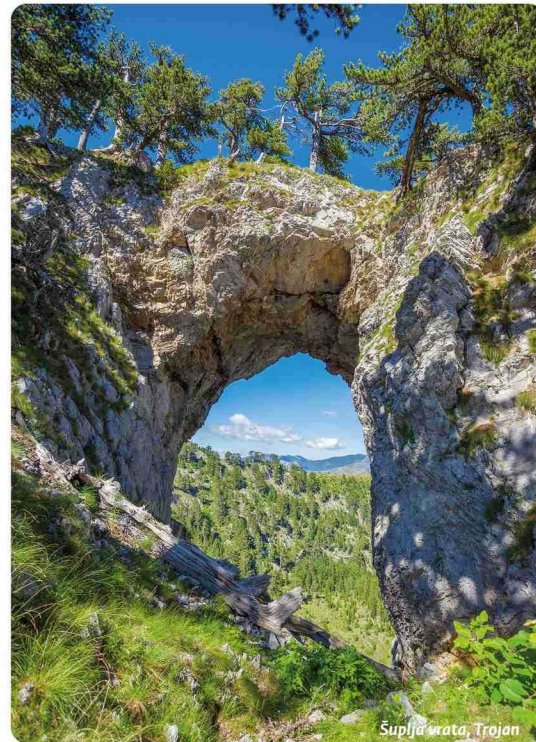
PLANINARENJE

Dolina Grebaje je centar planinarenja u plavsko-gusinskim Prokletijama. Odavde se polazi na dnevne ili višednevne ture i avanture. Ali, dolina je toliko lepa i živopisna da je savršen izbor i za izlet, piknik i laganu šetnju. Među brojnim stazama izdvajaju se: Volušnica–Trojan; staza prolazi pored specijalnog rezervata Volušnica, do vidikovaca Volušnica i Grbaja, padinama Popadije i Talijanke, pored vodopada i praistorijskih crteža na kamenju kod Čate i Trojanskih vrata. Bogičevica- Krš Bogičevica; staza vodi kroz šumu, preko livada, Hridskih stanova i Bajrovića katuna.

Staze vode i kroz legende o vilama. Vjerovalo se da se vile radaju iz cvijeća. I rose. I duge. One imaju svoje izvore. Svoja jezera. Svoja gumna, skrivena, na kojima kolo igraju. Moć im je u krilima. I u dugim haljinama. Nekad su bile posestrime junaka, jer junacima je gora bila dom. Čak su se i zaljubljivale u njih, odricale se svojih moći zbog ljubavi...

Planinarima je u posljednje vrijeme i Hajla veoma zanimljiva. Hajla je sačinjena i od krečnjaka i od vulkanskih silikata, pa je zato njen reljef raznovrstan, razuden. Gosta očekuju stjenoviti grebeni, prevoji, uvale, doline, visoravni, travnate padine, šume, potoci...

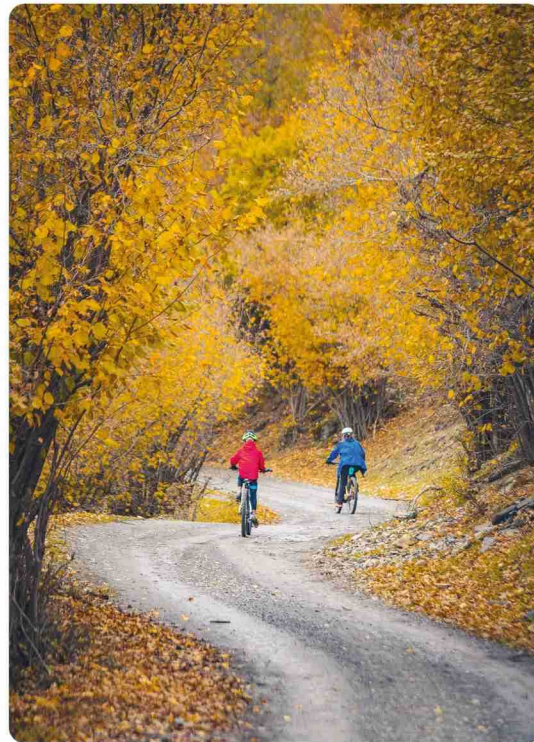
Hajla ima i „svoje“ drvo: moliku, endemični bor, široke, „razbacane“ krošnje. Endemične vrste su i ibrišim karanfil (*Dianthus superbus*), bjelolisni, sniježni runolist (*Leontopodium nivale*). Hajla je prepuna mirisa. Ne samo trave gdje se nadmeću i lincura, čemerika, jablan, hajdučka trava, jedić, nego i žbunja kleke, šuma crnog i bijelog bora, bora krivulja, jela, smreke, breze.

BICIKLIZAM

Bajkeri zaista imaju veliki izbor. Nacionalne i regionalne staze obuhvataju i Prokletije, a tu su i staze u nacionalnom parku i brojne lokalne varijante. Na području Plava možete da birate: Memina planina, Hridsko jezero, Gusinje, Kofiljača, Grnčar, dolina Grebaje, Visitorsko jezero... Staze vode pored sela i katuna, preko livada, dolinama, pored izvora i rječica.

Katunski put „Granični visovi“ posebna je atrakcija. Ne samo da je „otvorio“ slabo poznate predjele Čakora i Mokre, nego je omogućio da upoznamo svijet katuna, zavirimo u život stočara na visokim planinama koji se vjekovima nije mijenjao. Katunski put bajkere nagrađuje prekrasnim vidicima, predjelima u koje planinari rijetko zalaze, srdačnim domaćinima, izvrsnom izvorskom vodom i domaćim specijalitetima, jedinstvenim iskustvom.

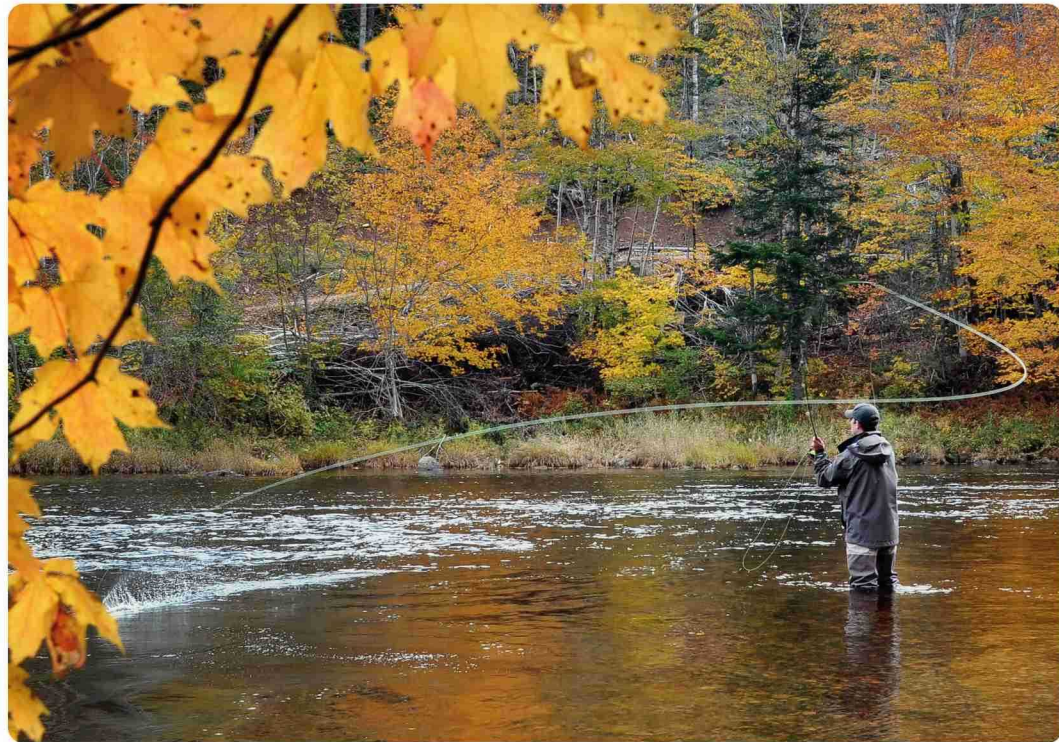
MUŠIČARENJE

Plavsko jezero sa pritokom Ljučom i otokom Limom savršeno je mjesto za ribolovce koji žele da ostvare svoje snove.

Zašto? Zato što u ovim vodama ribe "dostižu genetske maksimume". Recimo, mladice su lovljene od 41 kg, lipljeni od 2,5 kg, Nekada su lovljene štuke teške i do 20 kg. Skobalja ima preko 2 kg, klena i do 6 kg.

Rijeka Ljuča nastaje od Vruje i Grnčara. Rijeka Vruja, koju čine Ali-pašini izvori i rječica Grlja, najveće je prirodno mrestilište pastrmke "blatnjače" - endemične vrste i potočne pastrmke. Ona može biti teška i do 10 kg, ali se najčešće love od 3 do 6 kg.

Kada su tehnike u pitanju, to je stvar izbora. Ipak, flay fishing ili mušičarenje (kraljevski ribolov) je sve popularniji. Mušičarska zona u Plavu jedna je od najboljih i najraznovrsnijih ponuda u Crnoj Gori, a turiste jednako privlače i tereni fly fishing zone na Limu.

RAFTING I KAJAKING

Splavarenje u podnožju Prokletija nema dugu tradiciju, ali to ne znači da je neće imati. Jer, Lim je moćna planinska rijeka prepuna iznenađenja.

Najzbudljiviji dio Lima za rafting je od Plava do Murina (13 km). Za raft čamce je plovao u proljeće i po malo višim vodostajima, a za manje čamce, kanue i kajake tokom ljeta.

Prvi kilometar rijeci, koja je zapravo otoka Plavskog jezera, služi da uzme zalet. Od ušća desne pritoke Komarače nižu se brojni manji i veći bukovi različitih klasa i težina.

Dio između Murine i Andrijevice (16 km) je za nijansu "mekši", ali i ovdje treba biti pažljiv. Kao i Prokletije koje su ga rodile, Lim je nepredvidljiv i može da bude veliki izazov za koncentraciju skipera, posebno u vrijeme visokog vodostaja.

Ako ste više za mirno veslanje u kajaku ili čamcu, preporučite se igri sunca i brzih oblaka u odrazu planina na površini Plavskog jezera.

Najvažnija manifestacija za raftere je Limska regata. Održava se obično krajem maja i početkom juna, kada je vodostaj visok.

KANJONING

Sinonim za kanjoning u Crnoj Gori je Nevidio, ali još veći (najhladniji i najmračniji) izazov za ljubitelje ekstremnih iskustava je kanjon Grlje. Nekako je sasvim logično, zar ne, da se najzahtjevniji kanjon u Crnoj Gori nalazi baš u Prokletijama, carstvu zastrašujućih vertikala, i vidljivih i nevidljivih.

Tek prošle godine organizovana je i snimljena prva komercijalna tura i sada svi možemo da zavirimo u tajni, čudesni Grljin kamenorezački rad, a najhrabriji i da se sa njim suoče. „Savršena avantura” počinje skokom u prvi bazen sa visine od 15 metara. Temperatura vode u kanjonu dugom oko 500 metara je između 3 i 5 stepeni. U pojedinim djelovima voda Grlje se probija kroz stijene u potpunom mraku.

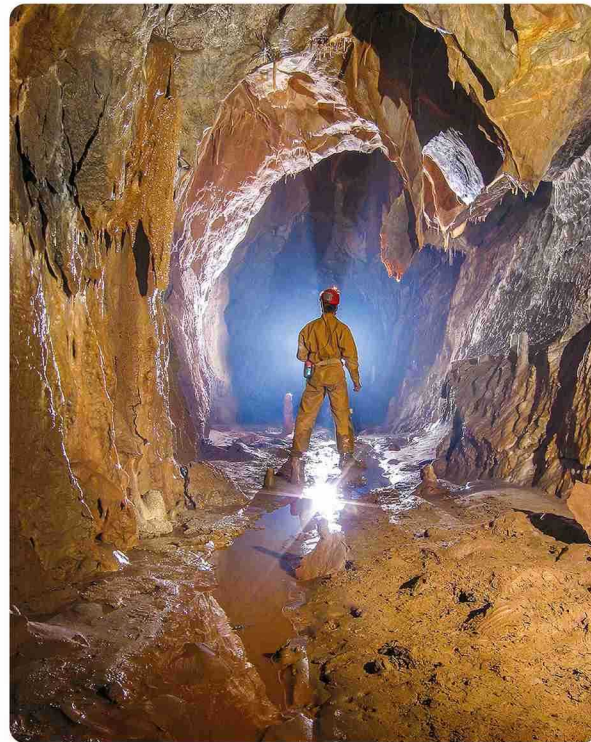

Grlja

SLOBODNO PENJANJE

Na stijenama Prokletija je malo lakih i kratkih smjerova, one su tu za „tradicionalne“ penjače. No, sada postoje i sportska penjališta. U dolinama Ropojane i Grbaje, južno od Gusinja, opremljeno je 65 smjerova na šest sektora. Najviše ih je kod Ali-pašinih izvora, a najposjećeniji je sektor Đerani. Sezona penjanja je od aprila do novembra. Različita orijentacija sektora omogućava penjanje i u najtoplijim ljetnjim danima.

Druga destinacija nalazi se nekoliko kilometara od Rožaja. Stijena je neposredno pored rijeke i na njoj je opremljeno 6 smjerova, srednjih težina.

SPELEOLOGIJA

Pećine u Prokletijama su slabo istražene. To ne znači da ih ima malo ili da su nezanimljive. Jednostavno, nisu došle na red. U ovim planinama ima mnogo raznovrsnih speleoloških objekata: pećina, jama, okapina, šupljih vrata. Za njih obično znaju mještani, jer su služile za skrivanje od neprijatelja u ratnim vremenima, ili kao zaklon čobanima i stoci od nevremena.

Čardak na Grebenu, tri sata hoda od Gusinja, smatra se najvećom pećinom u crnogorskom dijelu Prokletija, duga je 1250 metara i ima dva uporedna kanala. Turistima će jednog dana možda biti dostupna i Tojina pećina na Planinici (obod Mokre, selo Velika), u kojoj je ispitano oko 440 metara kanala. Nalazi se na 1780 metara nadmorske visine, ima brojne dvorane pune raznog pećinskog nakita, okamenjenih vodopada i skulptura, svjetlucavih kristala, kao i tri jezera. Pretpostavlja se da je mnogo duža i da je samo dio sistema pećina.

PARAGLAJDING

Okolina Plavskog jezera je idealna za slijetanje paraglajdera. Poletišta su im na Visitoru, na visini od 1589 metara, i na Kofiljači, na 1685 metara.

U središnjem dijelu Visitora postoje dvije lokacije za start, sa visinskom razlikom od stotinak metara. Poletište na Kofiljači je jedno od najboljih prirodnih poletišta: blaga, travnata kosina bez prepreka.

Da bi avantura protekla na najbolji način, veoma je važno voditi računa o mikroklimi na koju utiče Plavsko-gusinjska kotlina i neposredna blizina planinskog vijenca.

APLIKACIJA I WEB PORTAL

Pripremili smo za vas aplikaciju za IOS i Android mobilne telefone kako bismo vam predstavili outdoor ponudu Accursed mountains. Ako skinete ovu aplikaciju, moći ćete u offline režimu da je koristite, kao pomoć u navigaciji na vašim turama kroz naše planine. Ovo je značajno zato što je signal za mobilni telefon nestabilan na planinama, pa će vam zbog bezbjednosti ova alatka biti od pomoći. Aplikaciju možete skinuti u prodavnicama za Android ili IOS, kao i direktno sa web portala.

Na strani www.accursedmountains.me ćete naći sve informacije koje vam trebaju ukoliko dolazite u ovu zonu. Tamo su opisane sve staze i ukupna ponuda aktivnog odmora, kao i sve usluge koje se u ovoj zoni pružaju. Kada su u pitanju staze, na portalu ćete vidjeti opise, tehničke informacije, fotografije a možete skinuti i GPS logove staza koje zatim možete ubaciti u svoje uređaje za navigaciju.

www.accursedmountains.me

